

:Utgivarna

Stockholm 2023-09-26

Publicistorganisationen Utgivarna har fått möjlighet att yttra sig angående ”Betänkande av Kommittén om kriminalisering av förnekande av Förintelsen och av vissa andra brott” (SOU 2023:17).

Utgivarna är Sveriges ledande publicistorganisation och dess huvudmän är Sveriges Television, UR, Sveriges Radio, TV4, Sveriges Tidskrifter samt Tidningsutgivarna.

Vi samlar sedan 2012 huvudparten av landets alla grundlagsskyddade nyhets-, samhälls-, feature- och underhållningsmedier.

Utgivarnas slutsats:

Utgivarna avstyrker förslaget om ändringar av bestämmelsen om hets mot folkgrupp i såväl brottsbalken som tryckfrihetsförordningen.

Om riksdagen ändå beslutar om ändring i brottsbalken, bör motsvarande ändring inte göras på de områden som skyddas av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

Utgivarna vill också särskilt invända mot den syn på yttrandefrihet som betänkandet ger uttryck för (sid 228):

”Om ändringarna skulle genomföras endast i bestämmelsen om hets mot folkgrupp i brottsbalken och inte i de motsvarande tryck- och yttrandefrihetsbrotten skulle avslutningsvis yttrandefriheten kunna komma att påverkas negativt. Skälet till detta är att det under sådana omständigheter generellt skulle uppstå oklarheter om vad som gäller. Osäkerhet om vad som gäller är negativt för enskildas rättssäkerhet och kan också innebära att det uppstår en kultur av själv censur som kringskar yttrandefriheten mer än vad som skulle vara fallet om bestämmelsen ändras i enlighet med vårt förslag – och som motsvarar det redan i dag straffbara området. En tydligare bestämmelse skulle på så sätt kunna gagna yttrandefriheten.”

Betänkandets påstående om att en fortsatt ordning som nu, utan ytterligare reglering, kan leda till ”själv censur” framstår som främmande för Utgivarna. Det gör också betänkandets slutsats om varför det är bra att skärpa grundlagarna: ”En tydligare bestämmelse skulle på så sätt kunna gagna

yttrandefriheten” Utgivarna tillbakavisar bestämt att, som vi uppfattar det, inskränkningar i tryck- och yttrandefriheten skulle stärka dessa rättigheter.

Utgivarnas synpunkter:

Behöver ändringarna göras?

EU-kommissionens rasismrambeslut skulle ha varit genomfört i medlemsstaterna senast den 28 november 2010, och betänkandet syftar till att beakta den kritik som EU-kommissionen riktat mot det svenska genomförandet av beslutet.

Utgivarna ifrågasätter dock, trots EU-kommissionens pågående överträdelseärende mot Sverige, om de föreslagna ändringarna verkligen behöver göras. Detta givet vad som konstateras i betänkandet (sid 18):

”Vi föreslår ändringar i såväl brottsbalken som i tryckfrihetsförordningen. De ändringar som föreslås innebär inte att det straffbara området blir mer omfattande eller, annorlunda uttryckt, att fler gärningar blir straffbara. Ändringarna innebär inte heller att yttrandefriheten inskränks i ytterligare mån. Sammanfattningsvis innebär alltså våra förslag inte att något som nu är tillåtet blir otillåtet.”

Om det är kommitténs uppfattning att det som ska göras straffbart redan är straffbart, bör lagen rimligen inte behöva ändras. Dessutom medför förslagen att samma gärning i än större utsträckning kan träffas av flera olika straffstadganden vilket gör regleringen svåröverskådlig. Kommitténs slutsats visar också på att de brister som EU-kommissionen har pekat på inte föreligger och att Sverige istället för att genomföra de föreslagna ändringarna borde försvara sin inställning att rasismrambeslutet är fullt genomfört i svensk lagstiftning.

Om ändringar ändå genomförs

Utgivarna ser det i och för sig som oproblematiskt att föra in uppmaning till våld i bestämmelsen om hets mot folkgrupp eftersom det så tydligt redan är kriminaliserat.

På samma sätt ser Utgivarna inga principiella problem med ändringen om att brott riktade mot enskilda får omfattas av bestämmelsen. Det skulle ge den enskilde en möjlighet att få skadestånd även om åklagaren inte skulle åtala också för till exempel olaga hot eller ofredande. Å andra sidan ser Utgivarna ett antal praktiska problem till exempel att fastställa vem som är målsägande om brottet begåtts vid en större offentlig manifestation eller i ett massmedium.

Däremot anser Utgivarna att ändringsförslaget att uttryckligen inkludera förnekelsegärningar är problematisk. Även om det endast ska handla om förnekanden som är ägnade att uppmana till våld eller hat, som alltså redan idag är kriminaliserade. Strafflagstiftningen i Sverige är generellt sett utformad genom att beskriva gärningar på ett allmänt sätt och hur det orsakar viss skada. Att på det här sättet peka ut ett antal specifika uttalanden som i ett visst sammanhang ska anses brottsliga för tankarna till en mer kasuistisk lagstiftning. Hur ska man till exempel se på urskuldande och förnekande av slaveriet eller av apartheidssystemet i Sydafrika? Därtill ifrågasätter Utgivarna om förslaget verkligen inte utgör en viss utvidgning av det kriminaliserade området.

Ändra inte grundlagarna

De skäl som förs fram för att en eventuell ändring av bestämmelsen om hets mot folkgrupp i brottsbalken också bör genomföras i tryckfrihetsförordningen är inte övertygande utan handlar främst om att lagstiftningen ska vara språkligt och systematiskt sammanhängande. Ändringar i grundlag ska endast ske med restriktivitet. Mot bakgrund av kommitténs egen slutsats att förslagen inte innebär någon ändring av det kriminaliserade området framstår en grundlagsändring som överflödigt.

Därtill vill Utgivarna peka på det problematiska i att på det grundlagsskyddade området, som avser masskommunikation, göra en så obestämd krets som den grupp som skyddas av bestämmelsen till målsägande.

I betänkandet, apropå det så kallade "Grundlagsundantaget" (sid 221) konstateras att en eventuell ändring i brottsbalken inte behöver mötas av en motsvarande ändring i yttrande- och tryckfrihetsförordningen. Enligt bestämmelsen i artikel 7.2 i rasismrambeslutet finns nämligen inte "...krav på att medlemsstaterna ska vidta åtgärder som står i strid med grundläggande principer som rör föreningsfrihet och yttrandefrihet, särskilt tryckfrihet och yttrandefrihet i andra medier såsom följer av konstitutionella traditioner eller regler om pressens eller andra mediers rättigheter, ansvar samt om en särskild rättegångsordning för dem, när dessa regler hör samman med fastställande eller begränsning av ansvar."

Det står följaktligen Sverige fritt att ändra i grundlagarna – eller att avstå:

"I direktiven konstateras att denna bestämmelse innebär att Sverige inte är skyldigt att införa ändringarna också på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden."

Utgivarna delar inte betänkandets slutsats om att det ändå finns ”många goda skäl” för att skriva om grundlagarna, särskilt som betänkandet helt riktigt också konstaterar (sid 222):

Även på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden gör vi bedömningen att de ändringar som nu föreslås främst är att se som förtydliganden av tryck- och yttrandefrihetsbrotten om hets mot folkgrupp. Bestämmelsen utvidgas förvisso till att avse också gärningar riktade mot enskilda i de skyddade grupperna, men det är inte fråga om en kriminalisering av uttalanden eller meddelanden som är straffria, utan som redan i dag omfattas av andra bestämmelser i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen, främst olaga hot, förtal, förolämpning och uppvigling (7 kap. 2–5 §§ tryckfrihetsförordningen).

Vidare vill Utgivarna kommentera betänkandets resonemang om risken för ”själv censur”, samt att det fria ordet skulle gagnas av att regleras mer än idag. (sid 228). ”Osäkerhet om vad som gäller är negativt för enskildas rättssäkerhet och kan också innebära att det uppstår en kultur av själv censur som kringskar yttrandefriheten.”

Här finns en missuppfattning kring hur grundlagsskyddade medier fungerar. Olika rättspraxis mellan brottsbalken samt Tryckfrihetsförordningen och Yttrandefrihetsgrundlagen leder inte ansvariga utgivare till att avstå publiceringar som kan te sig kontroversiella.

Exempel på detta är bland annat opinionsyttringar, som utanför det grundlagsskyddade området regelbundet beivras i domstol, men som – enligt praxis hos Justitiekanslern prövar om åtal ska väckas i ärekränkingsbrott – sällan leder till förundersökning eller åtal eller fällande dom om motsvarande yttrande hade gjorts i grundlagsskyddade medier.

Kort sagt: det finns en acceptans för varför just grundlagsskyddade medier kan tillåtas det som kanske inte är lagligt inom ramen för brottsbalken. Den senare har alltså ingen själv censurerande effekt på medierna, och det skulle heller inte en åtskillnad mellan brottsbalken och grundlagarna gällande det som det nu aktuella betänkandet ha.

Slutligen

Utgivarna manar regering och riksdag att värna Tryck- och Yttrandefrihetslagarna genom att inte ändra i dessa.

Åsa Rydgren
vd Utgivarna